

Rozdíl mezi tomismem a moderními filosofiemi

– 19. 4. 2020 Komentáře nejsou povolené u textu s názvem Rozdíl mezi tomismem a moderními filosofiemi 825

Tomismus odpovídá zdravému rozumu

Od šestnáctého století, kdy vznikl moderní svět, neodpovídá žádný filosofický systém obecnému smyslu pro skutečnost – tomu, co by obyčejní lidé, ponechání sami sobě, nazvali zdravým rozumem. Každý z nich začal paradoxem – zvláštním hlediskem, jež vyžadovalo obětování toho, co by nazvali zdravým hlediskem. To je ta jediná věc, která je společná Hobbesovi i Hegelovi, Kantovi i Bergsonovi, Berkeleyovi i Williamu Jamesovi. Člověk má věřit něčemu, čemu by nevěřil žádný prostý člověk, kdyby to bylo náhle předloženo jeho prostotě – jako že zákon jest nad právem; nebo že právo je mimo rozumnost; nebo že věci jsou jen takové, jak jsou myšleny; nebo že všechno má vztah k realitě, kterou nelze uchopit. Moderní filosof si důvěřuje, že jakmile mu připustíme tu jedinou věc, bude všechno ostatní hračkou; že napraví celý svět, dovolíme-li mu provést toto jediné zmrzačení mysli.

V opaku proti tomu všemu je filosofie svatého Tomáše založena na universálním obecném přesvědčení, že vejce jsou vejci. Hegelovec může říci, že vejce je ve skutečnosti slepicí, protože je částí nekonečného procesu vznikání; berkeleyovec může tvrdit, že vařená vejce existují jen tak, jako existuje sen, protože lze stejně snadno nazvat sen příčinou vejce jako vejce příčinou snu; pragmatista může být přesvědčen, že budeme mít z míchaných vajec nejvíce tehdy, když zapomeneme, že byla kdy vůbec vejci, a budeme myslet jen na míchání. Avšak žádný žák svatého Tomáše nepotřebuje křivit svůj rozum, aby náležitě zacházel s vejci; nemusí zkroutit hlavu do nějakého zvláštního úhlu, pohlížeje na vejce nebo šilhaje na vejce nebo přivíraje jedno oko, aby užíval nové zjednodušení vejce. Tomista stojí v plném denním světle lidského bratrství, jejich společného vědomí, že vejce nejsou slepicemi, ani sny, ani pouhými praktickými domněnkami, nýbrž věcmi, jež jsou dotvrzeny autoritou smyslů, jež pochází od Boha.

Tomismus tvoří bezrozporný systém

Sv. Tomáš začíná tím, že na otázku: „Existuje něco?“ odpovídá „Ano“; kdyby začal tím, že by odpověděl „Ne“, nebyl by to začátek, nýbrž konec. To je ta věc, kterou někteří z nás nazývají zdravým rozumem. Buď neexistuje žádná filosofie, žádní filosofové, žádní myslitelé, anebo existuje skutečný most mezi duchem a realitou. Ve skutečnosti je však zdravý rozum nenáročnější než mnoho myslitelů – mnohem nenáročnější než většina racionalistických a materialistických myslitelů – pokud jde o první kroky; jak uvidíme, spokojuje se tvrzením, že zahrnuje pojetí Ens či Bytí jako něčeho existujícího určité mimo nás. (...) Snad by bylo nejlépe, kdyby se důrazně řeklo (s ranou pěstí do stolu): „Jest nějaké JEST.“ Žádnou větší mnišskou lehkověrnost od nás zpočátku svatý Tomáš nežadá. Velmi málo nevěrců začíná s tak malými nároky na naši víru. A přece na tomto špendlíkovém hrotu reality vybudoval svatý Tomáš celý kosmický systém křesťanstva dlouhými logickými procesy, jež nebyly nikdy úspěšně vyvráceny.

Tak zdůrazňuje Akvinský velmi hluboce, ale i velmi prakticky, že s touto ideou přisvědčení se okamžitě vynořuje idea kontradikce. I dítěti je okamžitě zřejmo, že afirmace a kontradikce nemohou současně existovat. Ať nazvete to, co vidí, jakkoli, trávníkem, preludem, vjemem nebo stavem vědomí, dítě ví, že není pravda, že to nevidí. A ať nazvete to, co dělá, viděním, sněním nebo uvědomováním vjemu, ví, že dělá-li to, je lež, že to nedělá. Proto se zde objevilo už něco, co přesahuje i první fakt bytí; ten je sledován jako svým stínem prvním základním vyznáním nebo příkázáním – že nějaká věc nemůže být i nebýt. Odtud se v běžné nebo lidové mluvě rozlišuje mezi falešným a pravdivým. Pravím v lidové mluvě, neboť nikde není Akvinský tak subtilní, jako když dokazuje, že bytí není přesně totéž jako pravda; viděti pravdu musí znamenat uznání bytí nějakým duchem schopným je uznati. V obecném smyslu však se zde objevil prvotní svět čistého uskutečnění, rozdíl a dilema, jež uvádí na svět rozhodný boj, ustavičný souboj mezi Ano a Ne. To je to dilema, jemuž se mnoho skeptiků snažilo uniknout tak zarytě, že kvůli tomu zatemnil vesmír a rozleptali Ducha. To oni tvrdí, že existuje něco, co je zároveň Ano i Ne. Nevím, zdali to nenazývají Ane.

Další krok, následující toto přijetí aktuálnosti či jistoty, nebo jak bychom to nazvali v obecné mluvě, lze vyložit v této řeči mnohem obtížněji. Je to však právě ten bod, v němž se téměř všechny ostatní systémy uchylují z pravé cesty a třetím krokem popírají první. Akvinský tvrdil, že naše první uvědomění skutečnosti je skutečné, a nemůže to odvolat, aniž by upadl do bludu. Když si však všimneme skutečnosti nebo skutečností, jak je známe, zpozorujeme, že mají poněkud zvláštní

povahu, jež způsobila, že se k nim mnoho moderních myslitelů začalo chovat podivně a neklidně skepticky. Jsou na příklad převážně ve stavu změny, stávající se z jedné věci nějakou jinou; nebo zase jejich vlastnosti mají vztah k jiným věcem; nebo se zdá, že jsou neustále v pohybu nebo že úplně mizejí. V tomto bodě, jak jsem už řekl, opouští mnoho mudrců první princip reality, jež zpočátku uznali, a vracejí se k tvrzení, že neexistuje nic kromě změny, nebo nic kromě srovnání nebo plynutí – nebo že vlastně neexistuje vůbec nic. Akvinský obrací celý problém jiným směrem, drže se svého prvního uvědomění reality. O bytí Bytí nelze pochybovat, i když se někdy zdá kusé; to má důvod v tom, že to, co vidíme, není plnost bytí nebo (abychom se přidrželi konverzační hantýrky) že nevidíme nikdy, co všechno bytí dovede. Led se rozpouští ve studenou vodu a studená voda je zahřívána v horkou vodu; nemůže být tím vším současně. Proto však ještě není voda neskutečná, ba ani ne relativní; znamená to jen, že její bytí je omezeno v téže chvíli na bytí v jediné věci. Plnost bytí však je všechno to, čím bytí může být, a bez ní nelze vůbec jakkoli vyložit nižší nebo přibližné formy bytí. Většina myslitelů, poznávši zdánlivou proměnlivost věcí, zapoměla naprosto na své poznání bytí a věřila jen v proměnlivost. Tito lidé ani nemohou říci, že jedna věc se proměňuje v jinou; pro ně není v tom procesu jediného okamžiku, v němž by vůbec byla věcí. Je to jen změna. Bylo by přitom logičtější říkat, že nic se mění v nic, než říkat (podle těchto principů), že vůbec existoval nebo bude existovat okamžik, kdy věc je sama sebou. Svatý Tomáš tvrdí, že obyčejná věc je v každé chvíli něčím; že však není vším, čím by mohla být. Existuje plnost bytí, v níž může být vším, čím může být. Zatímco tedy většina mudrců došla nakonec k holé změně, on dochází k vrcholné věci, jež je neměnná, poněvadž je současně všemi ostatními věcmi. Zatímco oni líčí změnu, jež je ve skutečnosti změnou v nic, on líčí neměnnost, jež zahrnuje změny všech věcí. Věci se mění, poněvadž jsou neúplné, ale jejich skutečnost může být vyložena jen jako náležející k něčemu, co je úplně. A to je Bůh.

Sta lidských filosofií z celého světa, od nominalismu k nirváně a Mayi, od beztvareho evolucionismu až k bezduchému kvietismu, vzešlo z tohoto prvního přerušení tomistického řetězu – z názoru, že to, co vidíme, není tím, co vidíme, protože nás to neuspokojuje nebo protože se to samo nevysvětluje. Tento vesmír je pojmovou kontradikcí a škrť se ve vlastní smyčce; tomismus se však osvobozuje. Nedostatek, jež nalézáme v tom, co jest, je prostě v tom, že to není všechno, co jest. Bůh je aktuálnější než člověk, aktuálnější než hmota, neboť Bůh se všemi svými silami je v každé chvíli věčně činný.

Tomismus se nebojí věci třídit

Viděli jsme, že většina filosofů nedovedla filosofovat o věcech prostě proto, že se věci mění; nedovedou však o nich filosofovat také proto, že se liší. Nemáme zde dosti místa, abychom mohli sledovat svatého Tomáše všemi těmito zápornými heresemi, ale je třeba říci několik slov aspoň o nominalismu čili pochybnosti založené na věcech, jež se různí. Každý ví, že podle nominalistů se věci příliš různí, aby mohly být opravdu tříděny, takže mohou být jen označovány. Akvinský byl rozhodný, ale umírněný realista, a proto učil, že existují skutečně obecné přívlastky – jako že lidské bytosti jsou lidské, a jiné paradoxy. Výstřední realismus by ho byl přivedl příliš blízko k platonismu. Uznával reálnost individuality, ale učil, že koexistuje s nějakou obecnou vlastností, jež umožňuje jistou generalizaci; říkal vlastně, jako většinou, přesně totéž, co by říkal každý zdravý rozum, kdyby nebyl nikdy býval znepokojován inteligentními heretiky.

I složité tomistické výklady vedou k jasným závěrům

Nechci pošetile tvrdit, že všechny spisy svatého Tomáše jsou prosté a snadno srozumitelné. Jsou v nich místa, jimž já sám nerozumím ani za mák; jsou tam místa, jež dělají nesnáze mnohem učenějším a logičtějším filosofům, než jsem já; jsou tam místa, o jejichž významu se dosud neshodují a přou největší tomisté. Tu však jde o věc, kterou lze těžko číst nebo pochopit, nikoli o věc, kterou by bylo nesnadno přijmout, když byla pochopena. Je to jen něco takového, jako kdybychom napsali „Skákal pes přes oves“ čínským písmem nebo „Šla Nanynka do zeli“ egyptskými hieroglyfy. Jediné, co zde zdůrazňuji, je to, že Akvinský dbá vždycky především o prostotu a přidává se k prostému člověku v jeho přijímání prostých truismů. Abych uvedl příklad, jedním z nejnejasnějších míst je podle mého velmi nedostatečného úsudku to, na němž vysvětluje, jak mysl nabývá jistoty o vnějším objektu, a nikoli jen o dojmu tohoto objektu; a přece se k němu dostává zřejmě skrze pojem, i když ne skrze pouhý dojem. Jádro je zde však v tom, že vysvětluje, že rozum nabývá jistoty o vnějším objektu. Pro náš účel stačí, že jeho závěr je závěrem tak zvaného zdravého rozumu; že má v úmyslu ospravedlnit zdravý rozum, i když jej ospravedlňuje větami, jež jsou nezvykle složité. Problém pozdějších filosofů je v tom, že jejich závěry jsou stejně nejasné jako jejich výklad, nebo že docházejí k výsledku, jehož výsledkem je chaos.

Vybráno z knihy G. K. Chestertona *Svatý Tomáš Akvinský*, kterou přeložil Timotheus Vodička a léta Páně 1947 vydalo nakladatelství Universum v Praze.

(http://www.ikatolici.cz/wp-content/uploads/2020/04/tomismus_knihy.jpg)

Filippino Lippi (b. ca. 1457, Prato, d. 1504, Firenze): Triumph of St Thomas Aquinas over the Heretics (detail), 1489-91, Santa Maria sopra Minerva, Rome. The detail shows the books in the lower centre of the scene.

Tagged with: *filosofie* (<http://www.ikatolici.cz/tag/filosofie/>), *moderní filosofie* (<http://www.ikatolici.cz/tag/moderni-filosofie/>), *noetika* (<http://www.ikatolici.cz/tag/noetika/>), *skepse* (<http://www.ikatolici.cz/tag/skepse/>), *Sv. Tomáš Akvinský* (<http://www.ikatolici.cz/tag/sv-tomas-akvinsky/>), *sv. Tomáš Aq.* (<http://www.ikatolici.cz/tag/sv-tomas-aq/>), *tomismus* (<http://www.ikatolici.cz/tag/tomismus/>)

Integrální katolíci (<http://www.ikatolici.cz>)
